

ALGUNS MALLORQUINISMES EN LA PARLA DE LA SAFOR

Joan GINER MONFORT

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

Una de les peculiaritats que presenta la divisió dialectal de la llengua catalana és l'existència d'un subdialecte en forma d'illot, el valencià mallorquí, envoltat d'un altre subdialecte, el valencià meridional no alacantí. El punt geogràfic peninsular més proper a les Illes Balears té característiques coincidents amb el parlar insular, no precisament pel contacte fluid entre la població d'un lloc i de l'altre, sinó per factors migratoris.

El 1609, després de l'expulsió dels moriscs, bona part del territori valencià quedà despoblada. Una zona situada al voltant del cap de la Nau (especialment a les comarques actuals de la Marina Alta, la Marina Baixa, el Comtat i la Safor) va ser repoblada per un nombre important d'habitants de les Illes Balears i això ha determinat les característiques de la llengua parlada en eixe territori encara en l'actualitat. L'estudi dels mallorquinismes lingüístics ha merescut moltes investigacions sobre la Marina (Alta i Baixa, a partir d'ara, la Marina), però no ha tingut la mateixa fortuna quant a estudis sobre la Safor. És més, els treballs dialectològics sobre el conjunt de la llengua només ubiquen aquesta influència a Tàrbena o, amb sort, en part de la Marina (Veny 1982¹²: 119; Colomina 1999: 110; Veny 2007: 26, 29 i Veny / Massanell 2015: 291, 294-295).

Per tot això em marque els objectius següents. En primer lloc, fer una introducció històrica sobre la repoblació de la Safor per mostrar la importància de la migració illenca en el segle XVII en aquesta comarca. Tot seguit, anomenaré els treballs que s'han ocupat dels mallorquinismes a la Safor i exposaré totes les mostres evidents que he identificat, classificades en apartats (fonètica, lèxic i altres) tretes de la bibliografia existent i de més de 200 entrevistes fetes a tots els pobles de la comarca per a la meua tesi. Amb això pretenc demostrar que la influència lingüística baleàrica a la Safor és un fet, cosa que canvia l'enfocament que els manuals sobre dialectologia catalana han donat del subdialecte anomenat valencià mallorquí, ja que no només ocupa uns pocs pobles de la Marina sinó que també arriba al Comtat i, com veurem, a la Safor.

2. METODOLOGIA

La informació obtinguda forma part de la fase d'entrevistes de la meua tesi doctoral.¹ El punt de partida són enquestes dialectològiques clàssiques realitzades en tots els pobles de la Safor i en la major part dels veïns. S'han buscat diversos informants en cada població que representaren el parlar local (dels dos sexes, nascuts preferiblement abans de 1940, amb un nivell d'estudis baix, que foren fills de gent de la mateixa localitat, que no n'haverem eixit durant períodes llargs, etc.). S'han entrevistat, segons les possibilitats, uns en grup i uns altres en solitari, aprofitant en ocasions fotografies per facilitar la tasca. S'han comprovat totes les respostes obtingudes d'aquells entrevistats que incompliren algun requisit.

La fase d'entrevistes s'ha realitzat entre 2008 i 2015. S'han enregistrar en àudio i s'han tornat a escoltar senceres per poder confirmar tot allò anotat *in situ*. A tots els pobles s'ha comptat amb diversos informants, se'ls ha preguntat al llarg de diferents anys i havent transcrit abans d'una entrevista la gravació anterior: així he pogut contrastar respostes dubtoses.

El resultat s'ha copiat en taules mitjançant un programa informàtic de tractament de text: cada resposta s'ha transcrit tantes voltes com l'han dita els informants, si ha sigut necessari, i s'han fet constar les inicials de la persona que n'ha dit cadascuna, per poder discriminar les dels informants amb un perfil interferit per altres factors quan ha calgut fer-ho.

La informació sobre el parlar de les Illes Balears i sobre el valencià mallorquinitzant de la Marina provenen d'estudis dialectològics ja publicats, tant referits a tot l'àmbit lingüístic català (especialment *ALDC*, *ALPI*, *DCVB* i *DECat*) com referits a aquestes comarques concretes (estudis de Vicent Beltran, Jordi Colomina, Teresa Herrero i altres). Han sigut de gran utilitat per a conèixer el català insular del xvii Veny i Massip (2009 i 2013).

3. REPOBLADORS MALLORQUINS A LA SAFOR EN EL SEGLE XVII

La comarca actual de la Safor tenia una configuració molt diferent de l'actual abans de 1609: estava partida en diversos senyorius, existien pobles que han desaparegut, se'n van formar de nous (el cas de Llocnou, creat en 1607) i, a més, la majoria dels nuclis de població eren habitats per moriscs. De fet, sembla que només Ròtova, Palma, Ador i Alfauir eren cristians; Tavernes, Simat, Oliva, la Font d'en Carròs i Gandia eren mixts i la resta eren poblats musulmans on es parlava àrab.

Aquesta distribució d'habitants explica la magnitud de la despoblació generada el 1609. Alguns dels pobles afectats van quedar definitivament deserts al llarg del segle xvii i els altres tardaren a recuperar-se. Entre la gent que va arribar a repoblar la comarca

1. Algunes de les idees que exposaré ja van ser apuntades en Giner (2012) i en la meua tesi, Giner (2016).

van predominar els que procedien del mateix Regne de València i, sobretot, de pobles propers als que es reocuparen. Els col·lectius forans més destacats quantitativament eren els genovesos i, sobretot, els baleàrics.²

Diversos estudis històrics han destacat la presència de població mallorquina entre els repobladors arribats a la Safor. Això ho va suposar per primera volta Fontavella (1952: 72) i ho va confirmar Josep Costa (1978: 90). L'escassetat de treballs que xifren localment la importància d'aquesta població fa difícil quantificar quin percentatge d'illencs hi havia en cada nucli urbà. A més, els moviments constants dels repobladors impedeixen agafar una visió global, ja que les estadístiques poden referir-se a un moment determinat o a gent que estiguera de pas.

A pesar d'aquestes dificultats, hi ha treballs d'àmbit local que sí que certifiquen la presència de la població mallorquina a la Valldigna, Gandia, Beniopa, Benipeixcar, Benirredrà, la Vall del Vernissa, Palma, Ador, Bellreguard, Rafelcofer, Oliva o Vilallonga.³

Dins la comarca destaquen especialment uns quants pobles pel percentatge alt de població mallorquina que acolliren: Xeraco, on vora la meitat de la població era eivissenca; Xeresa i Palmera, on els mallorquins sembla que sobrepassaven aquesta xifra;⁴ i els pobles veïns de Daimús, Guardamar de la Safor, Miramar (també hi abundaven els genovesos) i, en menor mesura, Piles.⁵ L'estudi recent de Mas, Monjo i Mas (2017) remarca el nombre alt a Tavernes, Vilallonga i els ravals de Gandia i Oliva. La presència de població balear, per tant, va ser desigual a la Safor: pot variar des de la quantitat testimonial al Grau fins a representar més de la meitat d'aquesta.

Diversos motius poden haver afavorit o impedit la influència lingüística de la població insular. Per exemple, degué ser menor en una vila de cristians vells, com Oliva o Gandia, que en un lloc completament despoblat, com Xeraco o Xeresa. Seria interessant que s'elaboraren estudis sobre la presència de mallorquins als pobles de la Safor per poder comprovar amb més fiabilitat en quin grau poden haver determinat la parla local. En tot cas, considere suficients les dades anteriors com per sostindre que la població mallor-

2. La Parra (1992: 84-93). Hi ha alguns estudis que tracten la influència de la població genovesa en el valencià, com ara Segura (2003: 298), o diversos treballs de Francesc X. Llorca referits a l'Illa Plana.

3. Per a elaborar aquesta panoràmica he consultat, sobre la Valldigna: Casimiro (1986: 42), Ciscar (1997: 292), Casimiro i Sansaloni (1998: 18-19), Mas (2008), Grau Escrihuela (2009: 288) i Casimiro (2010: 356); sobre Gandia: La Parra (1992: 88), Mas, Monjo i Mas (2007: 22-25 i 2010: 164-167) i Mas (2009: 59); sobre Benirredrà: Frasset i Gil (2006: 115); sobre la Vall de Vernissa, Palma i Ador: Mahiques (2006: 64-65); sobre Bellreguard: Soler i Torres (2006: 191), Soler (2007: 138-140) i Mas, Monjo i Mas (2010: 163); sobre Rafelcofer: Soler (2015: 200); sobre Oliva: Mas i Monjo (2002: 58-59) i Mas, Monjo i Mas (2010: 167-168); i sobre Vilallonga: Ferrer i Estruch (1986: 280).

4. Dades de Xeraco: Mas, Monjo i Mas (2010: 153) i Torres Navarrete (2001); i de Xeresa: Mas i Lloret (2012). Soler i Moscardó (2009: 91) no identifiquen aquesta procedència i afirmen que la majoria dels colons xeresans procedien de la Safor i les Riberes.

5. Mas i Monjo (2002: 58), Mas, Monjo i Mas (2007: 22-25), Barber (2010: 117-118), Soler i Moscardó (2009: 91), Soler (2011b: 281), la Parra (2003) i Mas, Monjo i Mas (2010: 168). Sobre aquesta repoblació, veg. Giner (2016: 39-41). El contingent genovés era menor, concentrat en pocs pobles que estaven ben comunicats amb els que tenien al voltant. Això hauria afavorit un anivellament lingüístic que hauria diluït més el component genovés que no el mallorquí dins les característiques del valencià general.

quina del xvii ha pogut influir en la llengua d'uns quants pobles de la comarca i, per anivellament, en menor mesura, en alguns altres.⁶

4. ESTUDIS LINGÜÍSTICS SOBRE MALLORQUINISMES A LA SAFOR

Alguns investigadors ja han assenyalat la influència dels mallorquins siscentistes en el parlar de la Safor, tot i que no hi ha encara cap estudi exhaustiu sobre aquest aspecte. El primer que deixà constància dels possibles mallorquinismes de la Safor fou Colomina (1985), que destacà les confusions de vocals pretòniques *aa* i *ee* (*andragólandregó, segrantana*) i la pronúncia *pa[tʃ]arell* a Gandia (cosa que relacionava amb l'africament de /ʃ/ en [tʃ] a Gata i a Murla).

Amplia aquestes dades Vicent Beltran (2011: 254), que assenyalà l'absència de iod davant la consonant prepalatal fricativa sorda —*ba[ʃ]ar*—, les vacil·lacions freqüents de *aa* i *ee* àtones, la pronúncia *treure* o mots com *espitjar*, *tetina* o *frigola*. Cal destacar, també, Giner (2012) i alguns estudis d'àmbit local, com el de Torres Garcia (1994) sobre Xeraco i el de Mas i Lloret (2012: 232-236) referit a Xeresa i l'article de Mas, Monjo i Mas (en premsa), que analitza les variacions formals dels cognoms baleàrics arribats al segle xvii.

5. ESTUDI DE POSSIBLES MALLORQUINISMES A LA SAFOR

5.1. FONÈTICA

5.1.1. Vocalisme tònic

El doblet *treure-traure* és una coincidència evident entre els mallorquinismes identificats a la Marina i la informació que he arreplegat a la Safor. La forma general en català occidental és *traure* i la de l'oriental, *tr[ɛ]ure*. Diversos pobles de la Marina i el Comtat pronuncien aquest verb amb [ɛ], *treure*, variant que també se sent a Xeresa, però no a la resta de la Safor. Veny i Massip (I, 2013: 298, veg. text, no anàlisi ni índex) documenten *treure* en texts mallorquins de principi del xvii; *traure* és forma quasi única en terres valencianes des de la conquesta (veg. *traure* i *treure* a Corpus Informatitzat del Valencià [CIVAL]).

6. Cal tindre present que tant Gandia com pobles propers (Alzira, Dénia) van ser poblades al segle xiii per més catalans provinents de zones situades en l'actual bloc lingüístic oriental que no de l'occidental (Guinot 1999). Alguna coincidència lingüística podria vindre d'aquest moment, tot i que això resulta més complicat de demostrar.

5.1.2. *Vocalisme àton*

El bloc occidental de la llengua catalana manté la diferenciació de timbre de les *aa* i les *ee* en posició àtona, tot i que es produeixen algunes confusions esporàdiques o amb certa sistematicitat en alguns contextos. A la Safor, com a la Marina, hi ha més vacil·lacions que en la resta del valencià, sobretot en posició inicial i pretònica. A més, l'al·lòfon [ə] és present, puntualment, en alguns pobles. Els estudis lingüístics de les Marines ho han explicat per la influència del vocalisme àton de la població mallorquina siscentista, que ja confonia aquestes vocals (veg. Veny / Massip, 2009 i I, 2013) i hauria provocat dubtes en entrar en contacte amb el sistema de vocals àtones dels valencians d'aleshores.

5.1.2.1. Confusions en posició inicial: les síl·labes inicials àtones *em-*, *en-*, *es-* i *eix-* obrin la vocal inicial (/e/> [a]) a tot el País Valencià (exceptuant-hi les comarques de l'extrem sud i nord): [a]mpomar, [a]ntendre, [a]scola, [a]ixut (*empomar*, *entendre*, *escola*, *eixut*). A la Safor, com a la Marina Alta, les confusions d'*aa* i *ee* són més generalitzades que en altres comarques valencianes, ja que afecten mots que mantenen el timbre de la [e] en les altres localitats valencianes (veg. p. ex., *ALDC* III, mapa 639, 'enguany').

[a]ncara: Ta, Bfró, Si, Pla, Barx, Xco, Xsa, Bpa, Pra, Ra, Vi, Da, Gu, Mi, Fo, Bjó, Pma, Ca⁷

[a]nguanys: Xco, Bpa, Ca, Rò, Fo, Alcu, Pra, Da, Pi

[a]star: Ta, Bfró, Si, Xco, Xsa, Gu, Mi, Barx, Bpa, Pra, Ra, Vi, Fo

[a]ncabant: Ta, Bfró, Barx, Grau, Bdrà, Bpa, Bpx, Alcu, Almo, Real, Vi, Mi, Da, Gu

[a]ndespués: Ta, Bfró, Barx, Pla, Xco, Pra, Pma, Almi, Vi, Mi

[a]ntre: Ta, Bfró, Si, Pla, Barx, Mi

També afecta aquesta obertura una sèrie de clítics començats per *e-*, com ara l'article definit masculí (*el*, *els*) i els pronoms *el*, *els*, *em*, *et* [el], *es*, *ho* [eɥ], *en* a Ta, Bfró, Si, Xco, Xsa, Da i Gu (MAPA 1). Aquesta obertura és idèntica a la pronúncia de la Marina Alta i part de la Baixa. Alternen la forma amb [e] i amb [a] a Barx, Bpa, Mi, Pi, Pra, Ra i Vi. La resta de la Safor manté la [e]. Cal tindre en compte que el pronom *en* segueix una distribució peculiar de les formes plena i reforçada davant de verb, ja que a tots els pobles alternen amb més o menys proporció *en* i *ne*.

Segurament aquesta pronunciació dels clítics en posició inicial ha afavorit la neutralització en la combinació proclítica de dos pronoms: *me'n vaig* > *ma'n vaig*. Això, que a Tàrbena, Llíber, Xaló, Pedreguer, Gata i Benimaurell ha sigut identificat com a mallorquinisme (Beltran, 2011: 39), també es produeix a Benifairó, Xeraco, la Font, Miramar i Piles.

7. A partir d'ací abreuvaré els noms dels pobles de més de quatre lletres en les enumeracions. D'alguns n'anote les dos primeres lletres (Castellonet de la Conquesta, Daimús, Gandia, Guardamar de la Safor, Miramar, Oliva, Piles, Potries, Rafelcofer, Ròtova, Simat de la Vallidigna, Tavernes de la Vallidigna i Vilallonga); d'uns altres, les tres primeres (Alfauir i Llocnou de Sant Jeroni) o les quatre (Almiserà, Almoines, Bellreguard i l'Alqueria de la Comtessa). En la resta, escric tot el nom o el primer mot diferent d'un article que en forma part (Ador, Barx, la Font d'en Carròs, El Pla de Corralis i el Real de Gandia) o en forme una abreviatura lliure: Beniarjó (Bjó), Benifairó de la Vallidigna (Bfró), Beniopa (Bpa), Benipeixcar (Bpx), Benirredrà (Bdrà), Palma de Gandia (Pma), Palmera (Pra), Xeraco (Xco) i Xeresa (Xsa).

5.1.2.2. Vacil·lacions en les *ee* i *aa* pretòniques: Són molt comunes les confusions d'aquestes dos vocals en posició pretònica, fins i tot en casos gens freqüents en valencià general, com [a]n[e]morat (Da), *andr[e]gó* (Ta, Bfró, Si, Barx, Pra, Ra, Fo, Pma, Alf, Rò, Almi, Llo, Da, Pi, Gu), *car[e]gol* (Barx, Pma, Ador, Vi, Gu, Mi, Pi), *d[e]munt* (Ta, Pla, Barx, Xsa, Pra, Ra, Alf, Rò, Ca, Almi, Vi, Da, Gu, Mi, Pi), *d[e]rrere* (Ta, Pla, Barx, Pra, Ra, Almi, Ca, Mi, Pi), *d[e]vant* (Ta, Pla, Barx, Xsa, Pra, Ra, Ca, Vi, Da, Gu, Mi, Pi), *ll[a]ganya* (Alf, Ca, Almi, Llo, Ol, Po), *ll[e]gostí* (Bfró, Si, Pla, Barx, Pra, Po, Vi), *r[a]dó* (Xsa), *r[e]có* (Bfró, Si, Pla, Barx, Vi), *s[a]rà*, *s[a]ria* (Ta, Bfró, Pla, Barx, Grau, Bpa, Bell, Pra, Alqu, Ra, Bjó, Ca, Rò, Almi, Da, Gu, Mi, Pi),⁸ entre molts altres (veg. Giner 2016: 61-68).

5.1.2.3. Altres alteracions vocàliques: Els mots *renyó* (<RENIONEM) i *restoll* (<RES-TÜCLU) han tingut evolucions diferents en la geografia catalanoparlant. Les formes etimològiques *renyó* i *restoll* van assimilar, ja en època preliterària, la *e* en *o*. Actualment, *rostoll* i *ronyó* són comunes en oriental i part del nord-occidental, però són poc freqüents al sud de Castelló de la Plana.⁹ A la Safor, *ronyó* és la forma pròpia de Xco, Bpa, Pma i Ca (segons *DCVB* i *ALDC*, també d'Ador i l'Alqueria) i *rostoll*, de Barx, Xco, Xsa, Grau, Bpa, Bpx, Bell, Real, Bjó, Po, Pma, Ador, Alf, Rò, Ca, Almi, Llo, Vi, Fo, Da, Pi. Les assimilacions a la Safor es podrien explicar com a influència mallorquina o per evolució interna. Dona força a la primera opció la poca freqüència de *ronyó* en texts valencians posteriors al xv (veg. CIVAL).

Tot i que *c[o]resma* té certa extensió al País Valencià (veg. *ALDC* III, mapa 569) és significatiu que l'únic poble de la Safor on detecte la monoftongació siga Xeresa. Això fa pensar en el català de Mallorca, ja que *coresma* s'hi documenta ja al xiv (Veny / Massip 2013: I, 66).

5.1.2.4. Afèresis i pròtesis: He identificat molts casos d'afèresis a la Safor (veg. Giner 2016: 76-77). Aquesta abundància es repeteix a la Marina Alta i les Illes Balears (són nombrosos els casos anteriors al xvii en Veny / Massip 2013). Ara bé, les paraules afectades són menys que a la comarca del sud i en alguns casos no són les mateixes: no s'elimina la *a-* de mots que allà presenten afèresi, com *ametla* o *agulla*. Això no obstant, el fenomen és usual en moltes altres paraules, en alguns casos com a pronúncia exclusiva, en uns altres, com a variant fonètica que conviu amb la forma completa. Són generals a la Safor *nar*, *cabar* i *garrar* (anar, acabar, agarrar). Uns altres casos que arplegue són:

baejo: tota la Safor menys Pla i Ga

bellerol: Ta, Bfró, Si, Xco, Xsa, Grau, Ga, Bpa, Ra, Almo, Bjó, Pma, Ador, Alf, Almi, Llo, Fo, Gu, Mi

uelo: la Safor menys Si

fònic: Xco, Xsa, Grau, Fo, Bpx, Pma, Rò, Almi, Vi, Fo, Pi

8. Sobre l'excepcionalitat de *ll[e]gostí*, en terres valencianes veg. *ALDC* VII, mapa 1547 i *ALPI* 494 (la Safor i la Marina Alta). Cap dels dos atles no anota cap *car[e]gol* en pobles valencians (*ALPI* 490 i *ALDC* mapa 1564, si bé en el mapa 25, 'els rissos', anota *caregol* a la ciutat de València). Sobre *dragó*, veg. *ALDC* (resposta parcial 65, amb [e] només a la Safor).

9. Veg. *ALDC* I, mapa 71; *ALDC* IV, mapa 831; Garcia Perales (1995: 95) i *DCVB*.

granar: Ta, Bfró, Barx, Xsa, Grau, Bpa, Bell, Ra, Pra, Alqu, Almo, Real, Rò, Ca, Llo, Vi, Fo, Da, Mi, Pi

bargina: Ta, Bfró, Si, Barx, Xco, Xsa, Grau, Ga, Bell, Pra, Alqu, Almo, Bjó, Fo, Pma, Alf, Rò, Ca, Da, Gu, Mi, Pi

5.1.2.5. Fonètica sintàctica: En la unió de vocals per fonètica sintàctica, la Safor presenta coincidències amb les solucions de la Marina Alta, diferents de les del valencià general: quan estan en contacte la /e/ final d'una paraula i una /a/ inicial àtona d'una altra es conserva la vocal final a tota la Safor, menys Bdrà, Alf i Llo (*d[e]* cí, *d[e]* nar, *d[e]* ròs; *d'ací*, *d'anar*, *d'arròs*). Ocorre el mateix en el contacte entre una -e i una u- àtona o tònica especialment a Xco i en alternança amb la conservació de les dues vocals a Ta, Bfró, Ador, Da, Ra, Si: *d[e]* na *safa* (*d'una safa*).

5.2. CONSONANTISME

5.2.1. La iod davant del fonema palatal fricatiu sord

La Safor es pot dividir en dues grans zones: la que tendeix a conservar /j̥/ i la que perd la /i/, tot i que el contacte entre pobles fa que trobem excepcions puntuals en les dues àrees. En posició intervocàlica, tendeixen a perdre la /j̥/ la Valldigna, Benirredrà i tots els pobles situats al sud del terme de Gandia. Observe proporcions similars de *ca[j̥]a* i *ca[j]a* a Xco, Xsa, Bpa, Bpx i Ra. Mantenen majoritàriament /j̥/ Gandia i el Grau, tot i que puntualment es perd la /j̥/. D'aquestes dues zones, al nord presenten puntualment /j̥/ Benifairó, el Pla i amb més freqüència Si; al sud, Bell, Ra, Alqu, Almi i Llo, tots per proximitat a les zones que mantenen la /j̥/.

En posició final es perden més iods. La zona de manteniment de /j̥/ es redueix a Grau, Ga, Bdrà, Bell; minoritàriament es percep la iod a Bfró, Si, Bpa, Ra i, puntualment, en prou altres pobles.

Atenent les dades de Veny (2007: 47), la Safor es troba enmig d'una isoglossa poc regular que separa una zona on es pronuncia /j̥/ en posició intervocàlica (part de les Riberes i les comarques que hi ha al nord d'aquestes) d'una altra on s'elideix la iod (a grans trets, el sud de la Safor, la Marina Alta, Tàrbena, part de l'Alcoià i l'Alacantí).

L'absència de iod davant /j̥/ ha estat assenyalada com a mallorquinisme de la Marina i la Safor (Beltran 2011: 57): la població illenca hauria sigut decisiva en aquestes comarques perquè triomfara l'elisió de la iod, ja que a les comarques veïnes es manté. Això no obstant, cal considerar que l'àrea on desapareix la /i/ és més vasta que a Marina i la Safor, cosa per la qual convé no descartar completament la influència de factors interns.

5.2.2. Altres alteracions consonàntiques

Una altra coincidència entre el parlar de la Safor i l'illenc del xvii i actual (vg. Veny / Massip 2013) són algunes vocalitzacions de /l/, com *a[ɥ]fàbega* (Si, Pla, 'alfàbega'), *a[ɥ]borcer* (Barx, 'alborcer', Pellicer, 2000a: 11) o *gat salvau* (Bell, segurament format a

partir de *gat çarval* i interferit per *gat salvat*, ‘gat salvatge’). També fa pensar en la població illenca el fet que *aont* i *avont* siguin presents només a Xeraco i a Xeresa, respectivament, ja que a Mallorca i Menorca es pronuncien igual com a Xeresa (i es documenten, *ont* i *ahont*, des del xvii, a Mallorca i Eivissa, Veny / Massip, 2009: 88 i I, 2013: 283-286).

Hi ha uns quants mallorquinismes més que caldria estudiar per confirmar-los o desmentir-los, com el diminutiu de *foc*, *foquet* (Bpa, Ra, Pra, Alqu, Almo, Real, Fo, Gu, Mi, Pi), gens habitual en valencià (en què predomina *foguet*); tant es pot explicar per influència exògena (com el cas de *cap*, *capet*, usual en pobles de la Marina Alta i Tàrbena) com per analogia amb *lloc*, *lloquet* (la Safor), més usual en valencià. El cas ja esmentat de *pa[tʃ]arell* (‘paixerell’, tota la Safor menys Oliva i Miramar), que Colomina (1985) identificà com a possible confusió entre el sistema de palatals baleàric i valencià del xvii, és idèntic al de *reve[tʃ]í* (‘reveixí’, Xsa, Bpa, Pra, Mi).

També hi ha algunes elisions de /j/ intervocàliques, com les dels imperfets de *caure*, *creure*, *traure* (*quea*, *crea*, *trea*, més usuals a la Safor i les Marines que a la resta del territori valencià). Ara bé, també són explicables per analogia amb els imperfets de *fer* i *veure*, *fea* i *vea*, molt més freqüents.¹⁰ Finalment, la influència baleàrica podria haver afavorit la caiguda de /j/ del topònim *les Foës* (Si, també Bfró, Ga, Font, Llo, Ol, Vi, Ta i Xco segons el *Corpus Toponímic Valencià*) i el diminutiu *espaet* (a quasi tota la Safor, també part de la Marina).

6. LÈXIC

Assenyale ací unes quantes coincidències lèxiques entre la Safor o alguns pobles de la comarca (sovint també les Marines) i el parlar de les Illes Balears no documentades en cap de les comarques veïnes ni, en la major part de casos, en terres valencianes. La majoria es documenten per primera vegada després de 1609. Caldrà esperar estudis diacrònics posteriors que puguin donar fe de l’antiguitat de cada mot. De moment, però, constata la coincidència lèxica com a prova de la possible influència insular.

andoiar (Ta, Si) ‘Anar d’un costat a l’altre sense fer res de bo’. El *DCVB* l’arreplega a Mallorca i a Menorca amb el mateix significat. No es documenta el mot enlloc més.

ba (Ta, Rò) ‘Besada, en llenguatge infantil’. El *DCVB* (s. v. *ba* i *ma*) situa aquesta substantivació de l’onomatopeia de la *besada* al Priorat, l’Empordà, Mallorca i Menorca. També es diu en alguns pobles de la Marina (Colomina 1991: 105, Beltran / Herrero, 2011a: 108), per la qual cosa Colomina (1986: 672) l’assenyala com a possible mallorquinisme en estudis d’aquestes comarques.

bruixeta (Xco, també Xsa segons Pellicer, 2004: 85) ‘Llavor voladora de card’. A la majoria de pobles de la Safor s’anomena *uelet*. De tot el domini lingüístic, l’*ALDC V* (mapa

10. Perea (2001), Beltran i Herrero (2011: 78), Beltran i Herrero (2011: 79). La major part de les Illes Balears no elideix la /j/ en aquests verbs, però sí en molts altres contextos.

1.084) només arplega *bruixa* al Maestrat, a la Plana, al sud de Mallorca i a Menorca i el *DCVB*, a les Illes Balears, al Pallars Jussà i a Morella. Ben bé pot ser un mallorquinisme lèxic, atès que els pobles saforencs on es diu són dels més influïts per la població illenca i estan molt allunyats dels altres llocs on es coneix el mot amb el mateix significat.

butza (Ol, Ra, també Vi segons Mascarell, 1977: 233) ‘Budells, sobretot dels peixos’. També el derivat *desbutzar* (Ra, Pi, Ol), ‘llevar-li les *butzes* a un animal’. El *DCVB* localitza *butza* a Mallorca, Menorca i un genèric «València», però els *Quaderns de camp* ho concreten: Eivissa, Mallorca, Menorca i Pego (la Marina Alta), igual com *DECat* (III, 445). Metafòricament l’usa un informant de Piles: «*va tot dezbu[t]at*», referit a una persona amb la camisa per fora dels pantalons. Segons Beltran (2011: 118), *butza* i *desbutzar* són possibles mallorquinismes a la Marina Alta i a Callosa (la Marina Baixa); en mall., *esbutzar*.

capcingle ‘Anella que va posada en l’extrem de la cingla’. *DCVB* i *DECat* (II, 712) documenten el mot a Freginals, la Marina Alta, les Illes Balears, la Vall d’Aran i Aragó (als dos últims llocs i a Eivissa, *capcingle*). Els estudis dialectològics valencians arpleguen en altres comarques *sivella*, *sevilla* o *villorta*, tot i que alguns indicis fan pensar que «capcingle» podria tindre més extensió al País Valencià.

darrers dies (Rò, Bpa) ‘Dies previs al dimecres de cendra’. L’adjectiu *darrer* ha quedat fossilitzat en aquesta expressió, viva a les Illes Balears, que només documente en texts i estudis valencians a la Marina Alta, a Manuel (Vila 1975: 133) i a Castelló de la Ribera (Escrivà Caudeli 1992b: 52).

despellissar-se (Pma, *despillissar*, Xsa) ‘Desfer-se d’algú o d’alguna cosa que impedeix actuar o que molesta’. La forma sense metàtesi, *desllapissar-se*, és comuna a la Safor i a les comarques valencianes, però no *despellissar*, que el *DCVB* arplega a Mallorca i Menorca. A Palma sent *despellissar* amb un significat metafòric semblant al que el *DCVB* localitza a Mallorca: ‘llevar la pell, escorxar’: «quan a uno li sumben molt diuen que l’han despellissat, l’han deixat net». Colomina (1991: 168) també arplega la paraula amb metàtesi a la Font. Tot i que es podria explicar per fenòmens interns, la hipòtesi illenca cobra pes per la distribució del mot en la comarca.

encaradís (Ol) ‘Capriciós, que s’entesta en una idea forta o en un desig insistent, sovint de cara a una altra persona’. Beltran (2011: 119) l’arplega a la Marina Alta com a possible mallorquinisme. El mot té continuïtat a la Marina Alta, però no es coneix a la resta de la Safor.

escarrifar (Xsa) ‘Esmussar’. *Escarrifar*, amb [k], és un mallorquinisme viu a Gata i Jesús Pobre que retrobe a Xeresa, híbrid entre *esgarrifar* (Xco, Ra, Ol, també a la Marina Alta, etc.) i el mallorquí *escarrufar* (MAPA 2). Predomina *esmussar* a la resta de la Safor. Cal tindre en compte que Xeresa, Gata i Jesús Pobre són pobles que van acollir un nombre alt d’illencs.

espitjar ‘Empényer, empentar’. Colomina (1991: 104) explica que *espitjar*, amb el significat anterior, és un mallorquinisme semàntic. Originàriament *espitjar* volia dir ‘premer’ i d’aquest significat ha pres el d’‘empentar’ a la Marina Alta, a part de la Marina Baixa i a la Safor: «segons el *DCVB* *espitjar* ‘estrényer’ només a Tortosa i a Gandia i ‘empényer’ només a Mallorca.» Tota la Safor, exceptuant-hi la Valldigna (*espentar/espenetjar*) i Piles i Oliva (*estibar*), usa *espitjar* amb aquest sentit, mentre que al nord de

Xeraco predominen *espentejar*, *espendre*, *espentar* i variants (Escrivà Caudeli 1992). La Vallidigna, a més, conserva *espitjar* amb el significat ‘prémer’ (MAPA 3).¹¹

frígola (Vi), **frigola** [fri'ɣola] (Barx, Xco, Xsa, Ga, Bdrà, Almo, Real, Pma, Ador, Fo, Ol) ‘Farigola’ (*Thymus vulgaris*). Tot i que l’ALDC V (mapa 1.101) arreplega el mot a Xàbia (enlloc més del País Valencià), Beltran i Herrero (2011b: 131) mostren com *frígola* i *friula* són pròpies de la meitat occidental de la Marina Alta i d’Altea. Segura (1996) l’arreplega a la ciutat d’Alacant i rodalia. Tot i això, és a la Marina Alta i a la Safor on més s’eixampla l’àmbit d’aparició del mot, a la qual cosa podria haver ajudat la població balear (MAPA 4).

ganjol (Fo, Pi, Ol; *ganjolera*: Barx) ‘Lliri blau’ (*Iris germanica*). Deu tindre més extensió a la Safor.¹² A Guardamar anomenen *ganjol groc* o *lliri groc* l’*Iris pseudacorus*. El DCVB només arreplega aquest nom a Eivissa i el *Corpus de Fitonímia Catalana*, a les illes Balears, la Safor, la Marina i Castelló de Rugat.

granot (Da, Mi, Pi), **granoc** (Bell, Ra, Pra, Alqu, Almo, Bjó, Da, Gu, Pi, Ol) ‘Gripau’. Tot i que podria haver-se format per creuament de *renoc* i *granota*, no deixa de ser forma idèntica (o amb equivalència acústica) a la mallorquina, cosa que l’ALDC només documenta en terres valencianes a Sant Mateu (ALDC VII, mapa 1.609 i 1.611).

guiato (la Safor) ‘Gaiato’. Vicent Beltran (2011: 109) remarca que aquesta pronunciació, forma majoritària a la Marina Alta i coincident amb el felanitxer i manacorí, podria ser un mallorquinisme. L’ALDC (V, mapa 1.261), només situa *guiato*, dins el País Valencià, a la Safor, la Marina i a Vinaròs i el *DECat* (IV, 257), a Tàrbena.

maleit (Si, també Vi segons Mascarell 1977: 227) ‘Rabiós, de mal geni i, per extensió, roïn, queferós’. Veny (1978: 236) l’assenyala com a mallorquinisme, ja que es diu a Mallorca, a Menorca i a l’àrea de la Marina «de colonització balear». A Simat es diu *maleitor* com a ‘malifeta’ cosa que podria indicar una extensió més àmplia del mot.

manganella (Bpx, Grau) ‘Cuc que viu sota terra’. El DCVB només arreplega aquest mot a Manacor, on també designa un cuc.

nanorella (Xsa, Bpa, Da, Mi), **anorella** (Xco, Bdrà) ‘Oronella’ (*Hirundo rustica*). A la resta de la Safor és general *oronella* (MAPA 5), molt estés també a la resta del territori valencià. La variant *anorella* coincideix amb la que l’ALDC (VII, mapa 1.591) arreplega a Alaró i Sineu (Mallorca, *aronella*). El DCVB només arreplega *aronella* a Mallorca i a Ador (on els meus informants només responen *oronella*). La distribució d’*anorella* i *nanorella* per pobles mallorquinitzats reforça la hipòtesi de la influència balear.

panalí (Alqu, Font, Ol, també Bpa segons l’ALPI) ‘Inflamació aguda del teixit cel·lular dels dits’. L’ALDC I (mapa 162) arreplega *rodadits* i *cercadit* com a noms d’aquesta inflamació a la pràctica totalitat del País Valencià, mentre que *panadís* (i variants) es distribueix en diversos punts del català oriental. L’excepció són Xàbia, on es diu *paradís*; Pego, *panal*; Atzeneta del Maestrat, *panadís*; i l’Alqueria de la Comtessa, *panalí*

11. Segons Garcia Perales (1993: 15) també es diu *espitjar* a Benigànim, mentre que a la Granja de la Costera és *espentejar*.

12. L’arrepleguen Grau Bono (1927: 54) a Tavernes; i Pellicer (2000: 63-64), a Bellreguard i Daimús. El mot també és conegut a la Marina Alta i Baixa. Veg. Beltran (2011: 172) i Beltran i Herrero (2011a: 192).

(com a infecció diferent del *çarcadit*). Aquesta forma coincideix amb alguns punts del català oriental, incloses les Illes Balears. A la Safor també predominen *cercadits* i *rodadits*.

panna (Ol, Vi) ‘Pa de terra compacte aferrat a les arrels d’un arbre o d’una planta’. El *DCVB* l’arreplega com a mot menorquí i de l’Empordà. Colomina (1991: 256) només el documenta a la Marina. Podria tractar-se d’un mallorquinisme, tot i que convindria estudiar si té més extensió (veg. *DIVA*, que el documenta a la Pobla del Duc).

pebre (Ta, Bfró, Si, Pla, Barx, Xco, Xsa, Grau, Ga, Bpa, Bdrà, Bpx, Almo, Real, Alf, Rò, Ca, Almi, Llo, Da, Gu, Mi, MAPA 6) ‘Fruit de la pimentonera’ (*Capsicum annuum*). Els pobles del sud de la Safor anomenen aquest fruit *pebrera*, igual com fan la Marina i un grapat més de localitats del sud.¹³ *Pebre* és un particularisme de la Safor que, dins el conjunt de la llengua, només es repeteix a les Illes Balears, Cambrils, Palamós i l’Alguer (*ALDC V*, mapa 1.132 i Navarro, 2012: 146). Sembla un mallorquinisme semàntic. Cal tindre en compte que el mot és molt més estès referit al condiment (*pebre roig*, general), com a fruit coent (valencià central) i com a nom de la planta (*mata de pebre* a Agres i Cocentaina, Martines 2000: 50-51).

pebre bo (Si, Xsa, Ra, Alqu, Real, Bjó, Po, Ca, Rò, Vi, Fo, Da, Gu, Mi, Pi) ‘Pebre negre’. El *DCVB* només arreplega aquesta denominació com a forma mallorquina; l’*ALDC V* (mapa 1.133) la situa a Alacant, la Safor, Palamós, Mallorca i Menorca. Sembla un altre mallorquinisme ben estès per la Safor. Veny i Massip (2013: I, 413) documenten el mot a Mallorca en 1700.

pellastre (Alqu, Gu) ‘Padastre dels dits’. També diuen *pellastre* a la Plana Alta i Baixa, a Mallorca (Felanitx i Esporles) i en part de la Marina Alta, sense que s’observe continuïtat en zones veïnes (*ALDC I*, mapa 111; *DCVB* i Beltran 2011: 111).

rapa (Ra, Alqu, Mi, Gu) ‘Llepassa’ (*Rubia peregrina L.*). El mateix nom designa una planta diferent a la Marina, *Arisarum vulgare* (Beltran 2011: 195; Beltran / Herrero, 2011a: 174). El fet que no es documente en cap altra comarca valenciana fa pensar a Beltran que és un mallorquinisme, ja que el *DCVB* només la situa com a ditònim a Mallorca i Menorca. El *Corpus fitonímic* localitza el nom amb aquest significat a les Illes Balears i a la Marina Baixa (Benifato). Aquest que no és l’únic creuament que es produeix entre els noms de les dues plantes anteriors (veg. Pellicer 2000a: 33 i 2000b: 157).

renyar (Pra) ‘Amonestar, reprendre’. A la resta de la Safor predomina *marmolar*; *renyar* és la forma majoritària de la Marina Alta. Reapareix a la Safor, només a Palmera, lloc amb influència mallorquina forta.

revetxí (Xsa, Bpa, Pra, Mi) ‘Conjunt de brots que ixen de la soca d’un arbre en un espai reduït’ i **revetxinar** (Mi) ‘llevar brotets a una vara de vímet’. *DCVB* i *DECat* (IX, 209-210) només documenten *reveixí* en català oriental (‘padastre dels dits’) i amb un significat molt paregut a Mallorca. Veg. *Consonantisme*.

tallanàs (Mi) ‘Tisoretos’ (*Forficula auricularia*). Rep el mateix nom a Bolulla, Tàrbena i part de la Marina Alta (Beltran 2011: 202, Beltran / Herrero 2011a: 179). Segons

13. Veg. Tormo (1999: 168), Garcia Perales (1993: 15), Escrivà (1992: 23) i Beltran i Segura (2007: 118-119).

DCVB designa diversos insectes a Mallorca i Menorca. Només retrobe *tallanassos* a Alcanar com a 'libèl·lula' (Gimeno 1997: 476).

tetina (Xco; *tatina* a Xeresa) 'Cuereta' (*Motacilla alba*). Veny identificà *tetina* com a mallorquinisme de Tàrbena (Veny 1978: 237), també usual a la Marina i a l'Orxa (Beltran 2005b: 191). A la Safor predominen les denominacions *coeta* i *coeta d'all*, però s'anomena *tetina* i *tatina* a Xeraco i Xeresa, respectivament (MAPA 7).

veïnat (Xco, Bpa, Bdrà, Pra, Real, Bjó, Ador, Llo, Gu) 'Veí'. A la resta de la Safor, com en valencià general, *veïnat* designa el conjunt de veïns. L'*ALDC* III (mapa 695) només arreplega la paraula *veïnat* amb el significat de 'veí' a Mallorca, a part de Menorca i a Pego. Tota la resta del domini lingüístic usa *veí* (exc. *vecino* a la Franja). Veny i Massip (2013: I, 446) el documenten a Mallorca en 1736.

Hi ha uns altres casos que demanen més estudi. Per exemple el mot *arrel*, que al País Valencià s'estén a la Safor, la Marina Alta, la Ribera Baixa i algun poble veí, enfront de les variants *raïl*, *arraïl*, majoritàries a quasi tot el territori valencià. Si bé *arrel* arriba més enllà de la zona mallorquinizada (*ALDC* V, mapa 1.138; Barberà 1984: 96), és possible que la influència balear haja estat definitiva per a la formació d'una àrea tan compacta d'*arrel*. Reforça aquesta hipòtesi la poca freqüència d'*arrel/rel* en texts valencians medievals i de l'edat moderna (veg. CIVALL, *rael*, *raïl*, *arrel* i Veny / Massip 2013 *rel*).

També podrien ser mallorquinismes lèxics, tot i que la informació a l'abast és menor:

enllibit (Barx) '(Tros de pa) exteriorment aspre a conseqüència de la dilatació de la pasta durant la cocció'. Segons la informació del *DCVB* i del *DECat* (V, 186, s. v. *enllebeir*), és molt exclusivament balearic, si bé també l'arreplega el *Diccionari de la Vall d'Albaida*.

espallucar (Pma, Ador, Alf, Rò, Ca, Almi, Llo, Vi) 'Collir els fruits que han quedat en el camp després de la collita'. Mentre que *espigolar* és molt comuna en valencià i reapareix arreu del domini lingüístic, l'*ALDC* només arreplega *espallucar* a Crevillent i Mallorca; el *DCVB* només la documenta com a paraula mallorquina (veg. *ALDC* V, mapa 961; Garcia Perales 1995: 236 i *DCVB*). També es diu al nord de la Marina Baixa.

ullastre (Si, també Vi segons Mascarell 1977: 230) 'Arbust' (*Olea europaea*, varietat *silvestris*), que ha estat assenyalat com a possible mallorquinisme per Colomina (1991: 252), cosa que podria confirmar l'*ALDC* V (mapa 986 Simat, Tàrbena i Xàbia). Ara bé, és també present al nord del País Valencià, a la Font de la Figuera, a Casinos i com a topònim, segons el *Corpus Toponímic Valencià*, per més comarques valencianes.

ullol (Bfró, Si, Pla, Barx, Ca, Almi) 'Palma de margalló que encara no ha obert'. El *DCVB* l'arreplega a Altea i el *Corpus de fitonímia catalana* (Vallès 2014) només a la Marina Alta.

7. ALTRES POSSIBLES MALLORQUINISMES

Deuen ser mallorquinismes les locucions *a balzem* (la Font i Tàrbena, segons Colomina 1986: 672), 'abundosament, a desdir' i *en pinta en ample* (Xco, Xsa) 'de bat a bat',

també present a la Rectoria i la vall d'Ebo (Beltran 2011: 239); ho podrien ser les expressions *a tall de* (Si, 'a l'altura de'), *a roll* (Mi, 'en abundància'), que el DCVB només documenta a les Illes amb aquest significat, i *a remèu* (Dai, Gua, 'a grapes'), tot i que caldria estudiar-les millor per confirmar-ho.¹⁴

La població illenca podria haver influït en la conservació d'*al capdamunt* (Xsa), *al capdedalt* i *al capdebaix* (Pra), que només documenta a la Marina Baixa (*al capdamunt*, *al capdavall*, Colomina, 1991: 141) i amb variants a la Torre de les Maçanes i Moixent (DECat II, 517).

També s'ha atribuït a la influència mallorquina l'ús de la preposició *de* davant *estiu* i *hivern* (*d'estiu*, *d'hivern*) a la Marina Alta, que és usual a bona part de la Safor (Barx, Xco, Xsa, Grau, Bpa, Bpx, Bell, Pra, Alqu, Real, Bjó, Po, Pma, Alf, Rò, Fo, Gu, Pi) i la forma femenina de *daixò*, *daixona* [de'ʃɔ], [de'ʃona], utilitzada com a substitut d'una paraula que no es recorda (Barx, Bdrà, Ra, Pra, Alqu, Alf i OI): «tallen la deixona de l'arròs» (veg. Beltran 2011: 76). També podria ser mallorquinisme la freqüència del sufix *-idat* (no *-itat*) a Xeresa (*humanidat*, *calamidats*, *calidat*, *cantidat*, *realidat*, també documentada amb freqüència a les Illes al XVII).

8. CONCLUSIONS

És complicat distingir amb claredat els trets lingüístics heretats de la població balearica siscentista de les solucions que s'han donat a casa nostra per motius interns paral·lelament a aquells. A més, diverses mancances compliquen més la tasca: l'absència d'estudis històrics més detallats sobre la presència de mallorquins a la Safor, sobre el parlar de les comarques veïnes per l'oest i el nord o l'escassetat de treballs sobre el català d'aquella època a Mallorca, a Eivissa i al País Valencià.

Això no obstant, sabem que la presència de mallorquins i eivissencs degué ser considerable: encara que la distribució territorial a la Safor fora irregular, eren presents en tots o quasi tots els pobles, en uns casos com a minoria, en uns altres, com Xeraco, Xeresa, Guardamar, Palmera i Miramar, com a població majoritària.

El fet que alguns mallorquinismes lingüístics de la Marina Alta es repetisquen a la Safor evidencia que la població balearica del segle XVII va influir en la parla dels pobles de la comarca. En fonètica destaquen Tavernes, Barx i, secundàriament, Simat, Benifairó, Xeraco, Xeresa i Rafelcofer. Quant a lèxic, note major abundància de mallorquinismes a Xeresa, seguida de Xeraco, la Font i Oliva.¹⁵ En els dos últims pobles podria haver intervingut el veïnatge de la Marina Alta.

14. Segons el DCVB *remèu* és el mimologisme del gat a Mallorca; a tota la Safor s'utilitza *a gatameu* i variants. El mallorquinisme seria, en tot cas, el mot, no l'expressió (veg. ALDC III, mapa 613). Cal tindre en compte *anar a remeumeu* a Benilloba segons ALPI 752.

15. Pot haver influït en aquests recomptes el fet que tinc més informació d'uns pobles que d'uns altres, per la qual cosa caldrà confirmar aquestes estimacions en el futur.

En tot cas, aquest treball només pretén ser una primera visió global sobre la influència baleàrica en la parla dels pobles de la Safor i queda obert a futures ampliacions o correccions. Espere que servisca, també, per donar una visió nova de la influència mallorquina al País Valencià, no limitada a Tàrbena i uns quants pobles de la Marina, sinó també present a la Safor (i al Comtat) en un grau menor.

9. REFERÈNCIES

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2016): *Corpus Toponímic Valencià* (CTV). València: Acadèmia Valenciana de la Llengua [<http://www.avl.gva.es/corpus-toponimic-valencia>].
- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2016): *Corpus Informatitzat del Valencià* (CIVAL). València: Acadèmia Valenciana de la Llengua [<http://cival.avl.gva.es/cival/buscador.jsp>].
- ALCOVER, Antoni Maria / MOLL, Francesc de Borja (1988): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Editorial Moll, 10 vol.
- BARBER CASTELLÀ, Frederic (2010): *Guardamar de la Safor: estudi de la història del poble*. Bellreguard: Ajuntament de Guardamar de la Safor.
- BARBERÀ MARTÍ, Jeremies (1984): «El lèxic agrícola a la Ribera Baixa», *Quaderns de Sueca*, vol. 6. Sueca: Ajuntament de Sueca, p. 85-117.
- BELTRAN, Vicent (2005): *El parlar de la Marina Alta. El contacte interdialectal valencianobalear*. Alacant: Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, 2 vol.
- BELTRAN, Vicent (2011): *Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Alta*. Ondara / Pedreguer: Mancomunitat Cultural de la Marina Alta / Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.
- BELTRAN, Vicent / HERRERO, Teresa (2011a): *Estudi geolingüístic dels parlars de la Marina Baixa*. Ondara / Pedreguer: Mancomunitat Cultural de la Marina Alta / Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.
- BELTRAN, Vicent / HERRERO, Teresa (2011b): *Atles lingüístic de la Marina* (ALMAR). Ondara / Pedreguer: Mancomunitat Cultural de la Marina Alta / Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.
- BELTRAN, Vicent / SEGURA, Carles (2007): *El valencià de Torís. El parlar de la Vall dels Alcalans*. Paterna: Ajuntament de Torís.
- CASIMIRO, Josep Carles (1986): *Introducció a la història de Benifairó de la Valldigna*. Benifairó de la Valldigna: Ajuntament de Benifairó de la Valldigna.
- CASIMIRO, Josep Carles (2010): «L'expulsió dels moriscos i la seua repercussió a la Valldigna». GONZÁLBEZ, Elia / SANTONJA, José Luis (coord.): *Conversos i expulsats. La minoria morisca entre l'assimilació i el desterrament*. Muro d'Alcoi: Ajuntament de Muro d'Alcoi, p. 347-368.
- CASIMIRO, Josep Carles / SANSALONI, Encarna (1998): «L'expulsió dels moriscos i les cartes pobles del Senyoriu de Santa Maria de Valldigna (1609-1648)», *L'avenc, Re-*

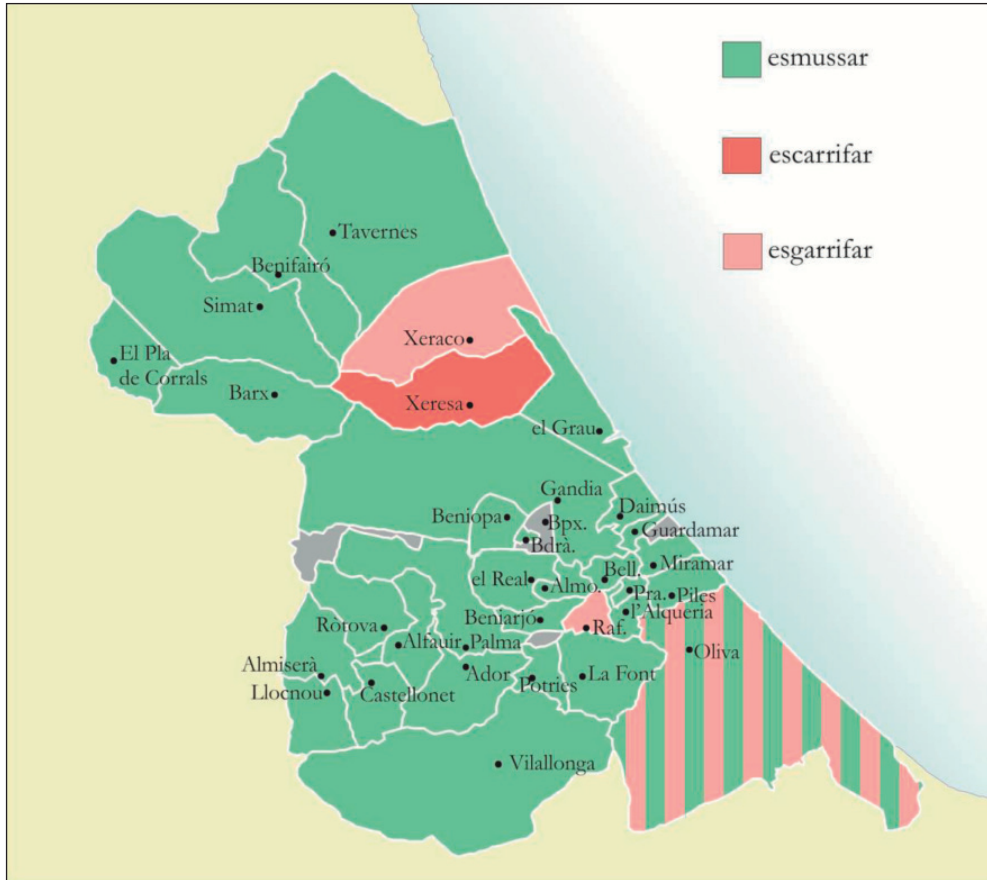
- vista d'investigació i d'assaig de la Vallidigna, vol. 4. Simat: Col·lectiu l'Avenc, p. 13-21.
- CISCAR, Eugenio (1997): *La Vallidigna siglos XVI y XVII. Cambio y continuidad en el campo valenciano*. València: Diputació de València.
- CIVAL. Veg. *Acadèmia Valenciana de la Llengua*.
- COLOMINA, Jordi (1985): «El parlar de la Marina Alta», *La Rella*, vol. 4. Santa Pola: Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó, p. 37-52.
- COLOMINA, Jordi (1986): «Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta», dins VENY, Joan / PUJALS, Joan Maria (coord.): *Actes del VII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Montserrat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 659-678.
- COLOMINA, Jordi (1991): *El valencià de la Marina Baixa*. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- COLOMINA, Jordi (1999): *Dialectologia catalana: Introducció i guia bibliogràfica*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- COROMINES, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial, Edicions Catalanes, 10 vol.
- COSTA, Josep (1978): «La repoblació mallorquina a la Marina Alta i al seu entorn en el segle XVII», *Trabajos de Geografía*, vol. 34. Palma: Departament de Geografia de la Universitat de Palma de Mallorca, p. 87-91.
- DDAA (2015): *Diccionari de la Vall d'Albaida (DIVA)*. [http://ieva.info/diva/index.php?title=P%C3%A0gina_principal].
- DIVA. Veg. DDA.
- ESCRIVÀ I CAUDELI, Vicent (1992): *El parlar de les Riberes i la Safor: les harmonies vocàliques*. València: Direcció General de Política Lingüística, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- FERRER I ESTRUCH, Vicent (1986): «Permanència i mobilitat de llinatges als segles XVII i XVIII a Vilallonga de la Safor (País Valencià)», *Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior*, vol. 23. Barcelona: Societat d'Onomàstica, p. 276-284.
- FRASQUET, Eduard / GIL, Jordi (2006): *Aproximació a la història de Benirredrà*. Benirredrà: Ajuntament de Benirredrà.
- GARCIA PERALES, Vicent-Ferran (1993): «Estudi comparatiu del lèxic de la Vall d'Albaida i de la Costera», *Almaig*, vol. 9. Ontinyent: Associació Cultural La Nostra Terra, p. 13-17.
- GARCIA PERALES, Vicent-Ferran (1995): *Atlas Lingüístico de la Península Ibérica (ALPI): Edició i estudi del País Valencià*. València (memòria de llicenciatura inèdita dirigida pel Dr. Emili Casanova Herrero).
- GINER, Joan (2012): *El valencià de la Vallidigna*. València / Benifairó de la Vallidigna: Publicacions de la Universitat de València / Mancomunitat de la Vallidigna.
- GINER, Joan (2016): *El parlar de la Safor*. Alacant, tesi inèdita dirigida pel Dr. Vicent Beltran.
- GRAU BONO, Vicente (1927): *Topografía médica de Tabernes de Vallidigna*. Alzira: Imprenta de Baldomero Cuenca (edició facsímil).
- GRAU ESCRIBUELA, Antoni (2009): *Aproximació a la història de la Vallidigna. De la cova del Bolomor a la Revolució Liberal*. Sueca: Mancomunitat de la Vallidigna.

- GUINOT, Enric (1999): *Els fundadors del Regne de València*. València: Eliseu Climent, editor.
- LA PARRA, Santiago (1992): *Los Borja y los moriscos*. València: Edicions Alfons el Magnànim.
- LA PARRA, Santiago (2003): *Història de Miramar*. Miramar: Ajuntament de Miramar.
- LLORET, Felip / MAS, Josep (2012): *El poble, la terra i la gent de Xeresa als segles XVI-XVII*. Simat de la Vallidigna: Edicions la Xara.
- MAHIQUES, Vicent (2006): *Entre senyors, frares i bandolers*. Gandia: CEIC Alfons el Vell.
- MARTINES, Josep (2000): «El canvi lèxic en català (s. XVI-XX). Una aproximació des de la lexicologia diacrònica cognitiva», dins INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Elx i a la Universitat d'Alacant*. Barcelona / Elx: Institut d'Estudis Catalans / Ajuntament d'Elx, p. 35-64.
- MAS, Antoni / MONJO, Joan-Lluís (2002): *Per poblar lo regne de València... L'emigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII*. Mallorca: Govern de les Illes Balears; «Sa Nostra».
- MAS, Antoni / MONJO, Joan-Lluís / MAS, Josep (2007): «Aportacions menorquines a l'onomàstica valenciana al segle XVII». BASSA, Ramon *et al.* (ed.): *XIX Jornada d'Antroponímia i Toponímia*. Palma: Universitat de les Illes Balears, p. 13-25.
- MAS, Antoni / MONJO, Joan-Lluís / MAS, Josep (2010): «Aportacions eivissenques a l'onomàstica valenciana del segle XVII», dins BASSA, Ramon / LATORRE, Francesca: *XXIII Jornada d'antroponímia i toponímia de Mallorca*. Palma: Universitat de les Illes Balears, p. 149-186.
- MAS, Antoni / MONJO, Joan-Lluís / MAS, Josep (2017): «L'aportació onomàstica balear a la Safor en el segle XVII», dins ACADEMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA: *X Jornada d'Onomàstica*. Gandia. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- MAS, Antoni (2009): «L'emigració mallorquina cap al Regne de València després de l'expulsió dels moriscos. El cas de la vila de Santa Margalida», dins MOLINES, Jacinto / MONJO, Joan-Lluís (coord.): *I Jornades de repoblació mallorquina al sud valencià, segle XVII*. Tàrbena: Ajuntament de Tàrbena, p. 47-65.
- MAS, Josep (2008): «L'ermita de sant Llorenç de l'Alcudiola», dins *Actes de l'XI assemblea d'història de la Ribera*. Corbera: Ajuntament de Corbera, p. 639-645.
- MASCARELL GOSP, Josep (1977): *La Vall de la Safor*. València: Impremta Ferman.
- NAVARRO, Pere (2012): *El parlar de Cambrils. Estudi fonètic, morfosintàctic i lèxic*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils / Valls: Cossetània Edicions.
- PELLICER, Joan (2000a): *Costumari botànic*. Picanya: Edicions del Bullent.
- PELLICER, Joan (2000b): *Costumari botànic 2*. Picanya: Edicions del Bullent.
- PELLICER, Joan (2004): *Costumari botànic 3*. Picanya: Edicions del Bullent.
- PEREA, Maria Pilar (2001): «La flexió verbal en els dialectes catalans» d'A. M. Alcover i F. De B. Moll. *Les dades i els mapes*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Govern de les Illes Balears [CD-ROM].
- PEREA, Maria Pilar (ed.) (2011a): *Dietaris*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [http://alcover.iec.cat/entrada.asp?c_epigraf=3].

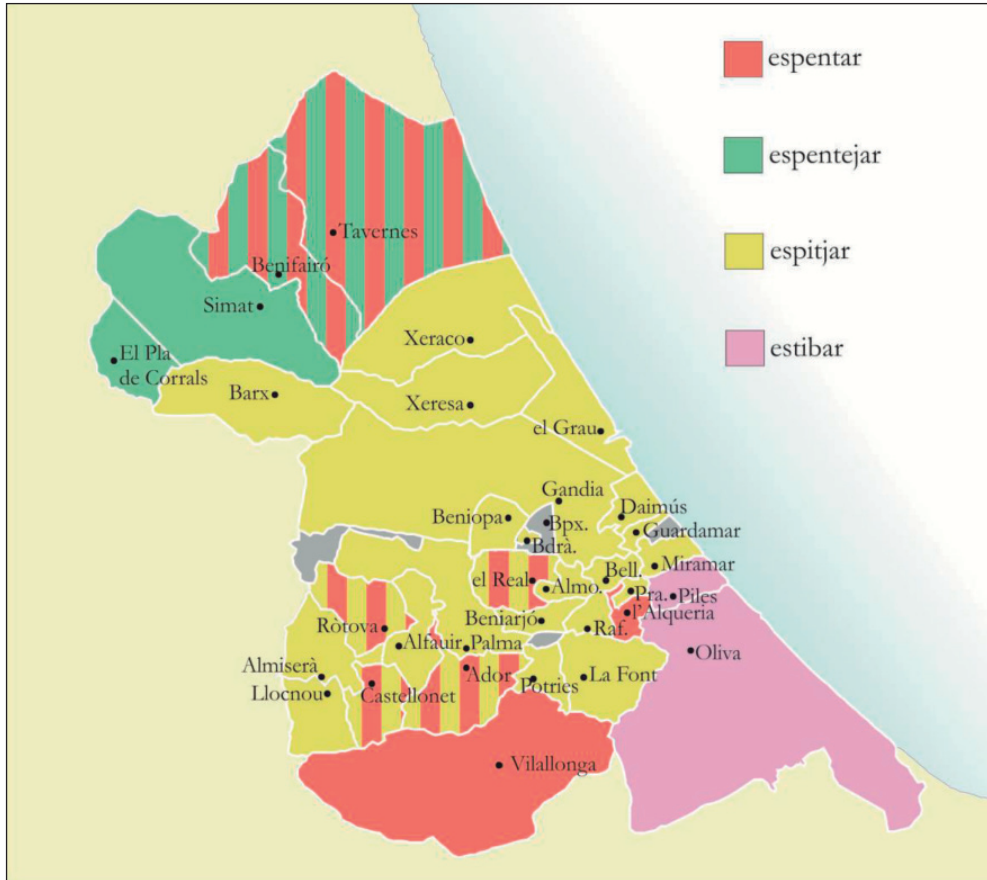
- PEREA, Maria Pilar (dir.) (2011b): *Quaderns de camp*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [<http://espm.iec.cat/qc-alcover/>].
- PIERA MONCHO, Francesc (1985): «Aproximació al parlar de Daimús». *Daimús en festes 1985*, Gráficas Colomar.
- SEGURA, Carles (1996): *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Alacant: Institut de Cultura "Juan Gil Albert".
- SEGURA, Carles (2003): *Una cruïlla lingüística: caracterització del parlar del Baix Vinalopó*. Alacant: Universitat d'Alacant / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- SOLER, Abel (2007): *Palmera, geografia, història, patrimoni*. Palmera: Ajuntament de Palmera.
- SOLER, Abel (2015): *Rafelcofer, geografia, història, patrimoni*. Rafelcofer: Ajuntament de Rafelcofer.
- SOLER, Abel / MOSCARDÓ, Emili (2009): *Xeresa, geografia, història, patrimoni*. Xeresa: Ajuntament de Xeresa.
- SOLER, Abel / TORRES, Joan-Antoni (2006): *Història del poble de Bellreguard*. Bellreguard: Ajuntament de Bellreguard.
- TORMO COLOMINA, Josep (1999): «L'Atlas lingüístic del valencià meridional i alacantí (ALVA)», *Caplletra*, vol. 26. València / Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 153-170.
- TORRES GARCIA, Nathalie (1994): «Sobre l'origen mallorquí d'algunes característiques del parlar de Xeraco 1», *Xeraco 94*. Xeraco: Gráficas Belén, SL.
- TORRES NAVARRETE, Francesc (2001): «Demografia i antropònimia de Xeraco», *Xeraco en festes 2001*. Xeraco: Ajuntament de Xeraco.
- VALLÈS, Joan (dir.) (2014): *Noms de plantes: Corpus de fitonímia catalana*. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, [http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/191/].
- VENY, Joan (1978): «El valencià meridional», *Estudis de Geolingüística Catalana*. Barcelona: Edicions 62, p. 203-245.
- VENY, Joan (1982³): *Els parlars catalans*. Palma: Editorial Moll.
- VENY, Joan (2007): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, vol. I. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- VENY, Joan / MASSANELL, Mar (2015): *Dialectologia catalana*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- VENY, Joan / MASSIP, Àngels (2009): *Scripta eivissenca*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- VENY, Joan / MASSIP, Àngels (2013): *Scripta mallorquina*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- VENY, Joan / PONS, Lúdia (2001-2014): *Atlas Lingüístic del Domini Català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 7 vol.
- VILA PASTOR, M. Belén (1975): *El habla de la localidad de Manuel (Valencia)*. Universitat de Salamanca (memòria de llicenciatura inèdita).

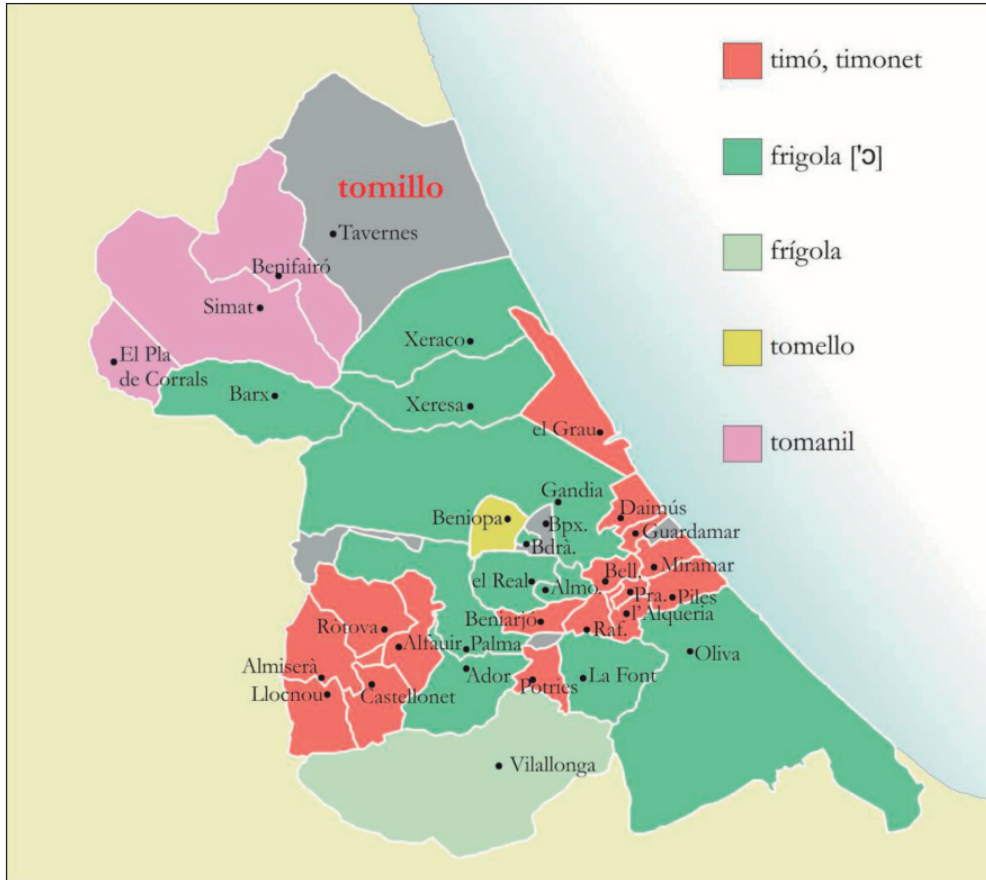
Mapa 1. Vacil·lacions *e/a* en clítics (article, pronom febles, preposicions *entre* i *en*).

Mapa 2. Esmussar.

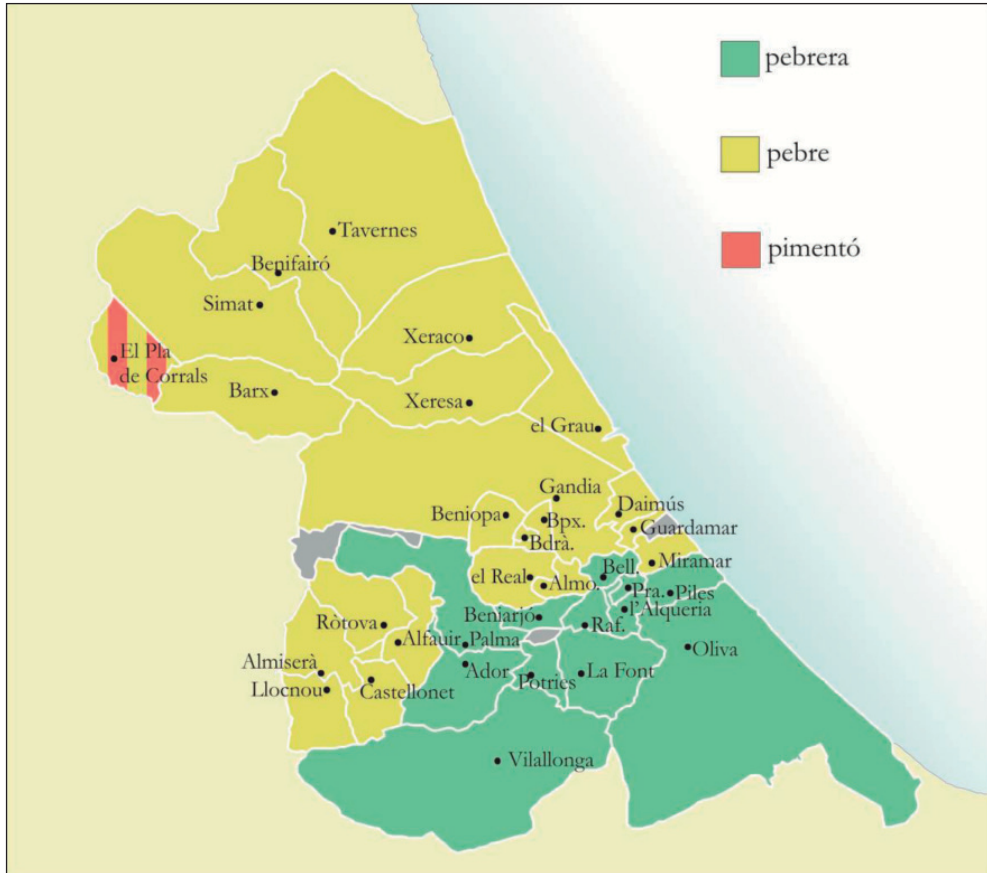
Mapa 3. Espentar.

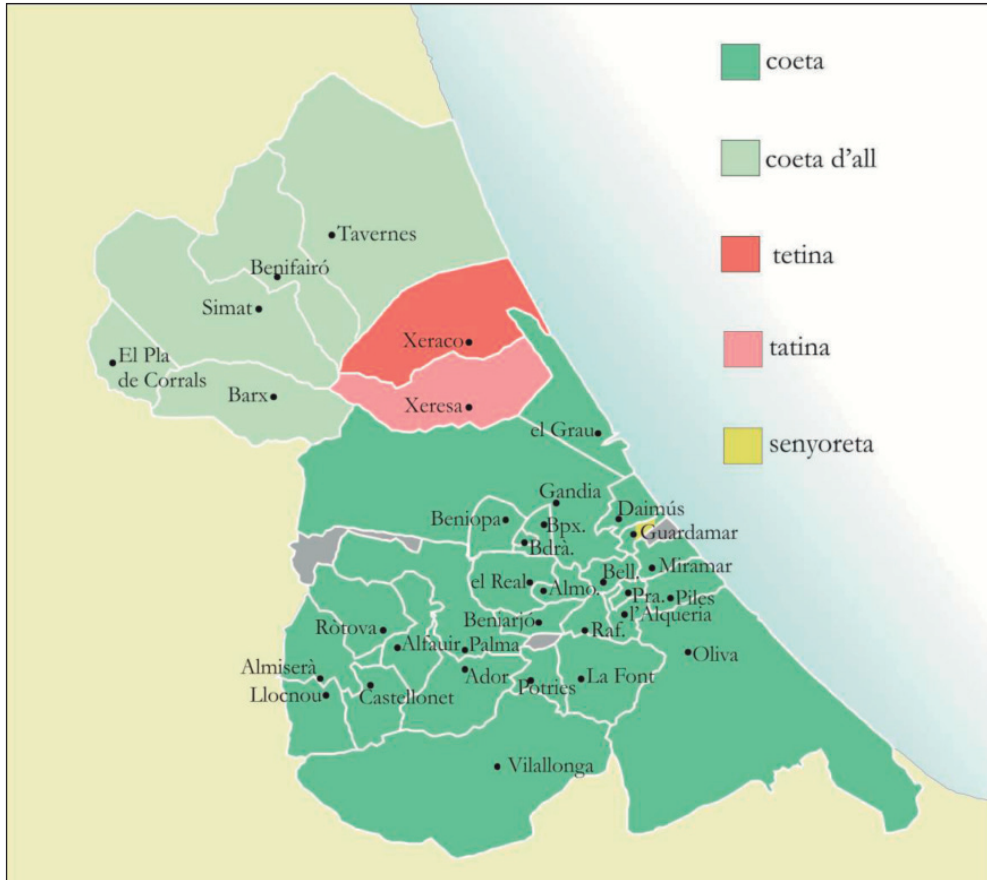
Mapa 4. Timó.

Mapa 5. Oronella.

Mapa 6. Pebrera.

Mapa 7. Cuereta (*Motacilla alba*).